

JAN HAJŠMAN

PLZEŇSKO- ČESKÝ SLOVNÍK

PROČPA TUDLECTO ŘIKÁME?

aktiv, boreť,
čičet, čpoulit, čvoch,
durchundurch, elent,
krajón, kropáč,
nastevřít, radvanec,
saturna, tustim,
vošajslich

MÍSTOPIS

Belánka,
Dům hrůzy,
Hamburk, Letná,
Mráček, Peklo,
Petrohrad, Štruncák,
U Práce,
Vošahánek

Starý most

BRANKA

Průchozí věž na konci ulice Bedřicha Smetany, dnes součást Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje. Když v roce 1805 přistavoval Š. M. Schell k barokní budově zrušeného ženského dominikánského kláštera jižní klasicistní křídlo pro filozofický ústav, pojal do jeho hmoty i hranolovou věž bývalé Litické brány. Interiér průjezdu brány je částečně zachován.

BROUK A BABKA

Ve své době velmi známý a moderní obchodní dům, který byl ve třicátých letech 20. století zřízen v budově bankovního paláce Merkur na rohu dnešních ulic Bedřicha Smetany a Bezručovy. Přestože zde firma sídlila necelá dvě desetiletí, název Brouk a Babka (nebo též Broukárna) užívají starší Plzeňáci k orientaci ve městě dosud. ♠ *Stejnomenou firmu založili v roce 1908 bývalí spolužáci Jaroslav Brouk a Josef Babka. Mohutný rozvoj po první světové válce řídil již pouze prvně jmenovaný. V době největší slávy měla firma Brouk a Babka obchodní domy ve všech velkých městech Československa. Nejznámějším byla pražská Bílá labuť.*

cetlík – krouhadlo (zejm. na zelí)

♣ *Pučím si vod tebe cetlík, jo? Budeme nakládat zelí.*

cetlovat – 1. krouhat

(zejm. zelí nebo zeleninu)

2. přen. dělit na malé kousky

(viz *rozcetlovat*)

cibul – cibule ♣ *Kup prosim*

tě v krámu nákou cibul.

cihlička – žehlička ♣ *Přejeđu ti tu*

halenku cihličkou, ajť ji nemáš tak

zvickanou. ♠ Cihličkou bývala

žehlička nazývána především

v době, kdy ještě nefungovala na

elektrický proud. Bývala z masivního

železa s držadlem a nahřívala se na

kamnech.

cimprcampr – viz *cíprcampr*

cimprlich – 1. přecitlivělý,

choulostivý, rozmazlený ♣ *Nebreč.*

Nesmíš bejt takovej cimprlich! Každěj správnej kluk si někdy rozbil koleno.

♦ z něm. *zimprlich* přecitlivělý

♠ Dříve přídavné jméno se v běžné

mluvě změnilo na podstatné. Často

se užívalo zejména při zažité výchově

synů, kdy projevit nějakou slabost

bylo nepřípustné: *Chlapi přece*

nebrečej! Brečí jen cimprlich.

2. příliš stydlivý ♣ *Nebud' takovej*

cimprlich, dyt vona tě paní doktorka

neukousne!

cimra – místnost; někdy přen.

byt ♣ *Zavři dveře do cimry, čiší mi*

na hrb. – Fčera sme seděli nahoře

na cimře a kecali do noci. ♦ z něm.

Zimmer pokoj, světnice, síň, místnost

cinkostn, cinkosn – příborník,

kredenc, prosklená skříň na nádobí

♦ z něm. *Zinnkasten* (Zinn cín,

kasten skříň); pochází tedy z doby,

kdy se ještě běžně používalo cínové

nádobí

cingrlátko – 1. vánoční ozdoba

♣ *Měli stromeček plnej všelijakejch*

barevnejch cingrlátek.

2. zbytečnosti, zbytečné ozdoby nebo

pozlátka ♣ *Měl mašinu vověšenou*

samejma cingrlátkama, vůbec

nechápu, jak na tom moch jezdit.

3. předměty nebo ozdoby vydávající

při pohybu cinkavý zvuk

♣ *Ty kosáci nám naklofaj všechny*

třešně. Mušíme pověsit na strom náký

cingrlátka, aby je to plašilo.

♦ ze slova *cinkat*

cintat – bryndat ♣ *No podivej, jak*

je chudáček celej pocintanej! Tos mu

nemoch dát bryndák?!

cíprcampr, cimprcampr – rozbitý na

kousky ♣ *Upadla mi sklenička a byla*

úplně na cíprcampr. ♦ z rak. něm.

Zimper(l) malý kousek

ciráty, ceráty – okolky, drahoty,

průtahy, cavyky, ozdoby ♣ *Ty s tim*

teda naděláš cirátů! – Šel na to bez

zbytečnejch cirátů. ♦ z něm. *Zierrat*

ozdoba, okrasa

cirgus – 1. cirkus ♣ *Vodpolodne pudu*

s malou do cirgusu.

flikovat, zflikovat – improvizovat, provizorně (neodborně) opravovat
♦ z něm. *flicken* přištipkovat

fofr – 1. spěch, chvat, shon ♣ *Fčera jsem tě měl takovej fofr, že sem ani nestih zajít na čvoch.* ♦ snad z něm. *Pfeffer* pepř

2. přen. překotná rychlost ♣ *Tak sem byl s malou na horský dráze. To tě byl čoveče takovej fofr, že sem se s toho málem zblil.*

foch – 1. police, regál ♣ *Depa sou ty mý modrý kalhoty? Ftom hornim fochu?* ♦ z něm. *Fach* police, polička, regál, přihrádka

2. řemeslo, obor ♣ *Zděnek je vod fochu, tak ti to snadno vopraví.*
♦ z něm. *Fach* obor

forhonta; na forhontě – 1. vpředu, být na radě, mít přednost ♦ zř. z něm. *Vorrang* přednost
2. být na ráně, příliš na očích, ve středu nevíтанé pozornosti

forota – zásoba ♣ *V sobotu sme dělali dříví. Rači ajť ho máme do foroty, dopaví, jaká bude zima.* ♦ z něm. *Vorrat* zásoba, záloha

forštos – představec (cyklistický slang) ♣ *Dyš jedeš po rovině, chytني si ty řídítka u forštosu.* ♦ z něm. *Vorstofs* výčnělek, výstupek, představec

foršús – záloha ♣ *Ty tři litry je jenom foršús, zbytek ti dám po vejplatě.* ♦ z něm. *Vorschuß* závdavek, záloha

forychtunk – přípravek, udělatko k ulehčení nebo zkvalitnění práce
♣ *Na vycentrování kola sem si udělal takovej forychtung s rafičkama, kerý mi ukazujou, kerej drát mam povolit a kerej přišponovat.* ♦ z něm. *Vorrichtung* přístroj, přípravek, zařízení

fracek – drzý výrostek, nezbedné dítě apod. ♣ *Ten sousedojc Ondra je pěknej fracek; v hubě žváro a dyž de vokolo, ani nezabučí.* ♦ z něm. *Fratz* spratek, fracek

fraj – volno, pohoda ♣ *Jó holka, ty máš fraj, dyš je ten tvuj furt někde v čudu.* ♦ z něm. *Freie* volno

frajle – slečinka (zejm. pejorativně); přen. dívka volných mravů
♣ *Vašek má teť nákou novou frajli. – Pročpa si si pověsil na krk takovou frajli, kerá se ímrvére tahá s nákejma chlapama?!* ♦ z něm. *Fräulein* slečna; v přen. významu zř. též vlivem významu slova *fraj*

frc – obchod s použitým zbožím, bazar, zastavárna ♣ *Copa mam udělat s tutěma botama? Dej je do frcu.*
♦ z něm. *Versatzamt* zastavárna

frčák – závodní cyklista (cyklistický slang) ♣ *Cestou nás předjížděl nákej frčák, tak sme se za nim kousek svezli v háku.* ♦ ze slova *frčēt* jet rychle, svižně

frkola – nos ♣ *Rači se do toho neplet, ať nedostaneš do frkoly. – Přestaň*

hradba – plot ♣ *Mlíč nám dycky padal k susedom za hradbu. – Nesnášim, dyš nám cizí psi vohcávaj hradbu.* ♠ Ve staré češtině byl plot lehkým ohrazením (kůly vyplétané proutím). Hradba byla překážkou mohutnější a bývala stavěna (z kamenů, trámů, hlíny apod.). Dům či grunt byl oplocený plotem, hrad bylo obydlí ohražené hradbou. Plzeňština ale užívá slova hradba pro všechny typy těchto mechanických překážek. Proto pouze v plzeňštině platí doslova „můj dům, můj hrad“.

hrc prc (původně **hrc frc**) – nedbalý, nepořádný, narychlo udělaný ♣ *Tutoho zedníka si neber! Von je takovej hrc prc. Loni mi zfušoval garáž, že mi do ní teče.* ♠ Toto slovní spojení bývá uváděno jako vulgární. Vzniklo však z citoslovce „hrc“ ve významu hned a z citoslovce „frc“, odvozené ze slovesa frčeti (ptačí křídla vydávají při rychlém letu zvuk „frrr“). Teprve změnou „frc“ na „prc“ (které je odvozeno od zcela jiného slova) získalo spojení další, poněkud choulostivý význam.

hrotit – 1. lámat přes koleno ♣ *Zejtra přiť, ale dyby ti to ňák nevyházelo, tak to nehroť.* 2. řešit (zejm. emocionálně), vyhrocovat ♣ *Myslím, že to zbytečně hrotíš, dyt vo nic nejde.*

hudlat – hrát (nedobře) na hudební nástroj ♣ *Dyt von by celý dni jenom hudlal na tu svojí kytáru a škola ho*

vůbec nezajímá! ♦ z něm. *hudehn* špatně hrát na hudební nástroj, zahálet

humbuk – 1. rozruch, všeobecné vzrušení ♣ *Dyš se po těch létech vobjevil jako by nic, byl z toho u nás doma pěknej humbuk. – Udělali z toho zbytečnej humbuk, vůbec vo nic nešlo.* ♦ z něm. *Humbug* – klam, podvod, šálení

2. vědomé podvádění, při kterém se snaží dotyčný získat výhodu, např. předvolební humbuk ♠ Toto vysvětlení nabízí slovník spisovné češtiny, ale na Plzeňsku se v tomto smyslu slovo humbuk nepoužívá.

hunt, na huntě – na dně, na mizině ♣ *Jak začal chlastat, šlo to s nim z kopce, aš skončil na huntě.* ♦ z něm. *Hund pes* ♠ Pes býval symbolem něčeho ubohého. V němčině se užívá rčení „*auf den Hund kommen*“ (přijít na mizinu, doslovně „přijít na psa“). Také v češtině se říká „*je mi pod psa*“ (tedy špatně). ♦ viz též *huntovat, zhuntovat*

huntovat – nesprávným používáním ničit nebo poškozovat ♣ *Mušíš to kolo furt tak huntovat po lesích? Takle ti moc dlouho nevydrží!* ♦ viz *hunt, zhuntovat*

hýbl – páka, páčka ♣ *Je tam na to takovej hýbl, kerym mušíš votočit doprava.* ♦ z něm. *hebel* páka

hýčmo – křivě, šikmo ♦ viz *hejčmo*

Kadel, Kadlík – Karel, Karlík

♣ *Vodnesu to Kadlovi, ten to vopraví. – Do školy sem chodíval s Kadlíkem Barborkojc.*

kadypa, kudypa – kudypak

♣ *Kadypa tet? – Kudypa pudem? Třeba táletudy/táletim směrem.*

kách – náhlý, neočekávaný, prudký, rychlý ♣ *Todleto je na mě náák moc kách.* ♦ z něm. *jäh* (původně *gäh*) náhlý, neočekávaný, prudký

kalup – 1. spěch ♣ *Dnes nemůžu, mám děsnej kalup.*

2. mít prdel v kalupu = nestíhat ♣ *Kdo má auto, chalupu, ten má prdel v kalupu.*

kálet – 1. vyměšovat, přeneseně opovrhovat, nezáležet (na něčem či někom) ♣ *Tak na to ti (často z vysoka) kálim!*

2. máchat prádlo (v části jihozápadních Čech) ♠ V tomto významu jde o zbavování prádla špíny a kalu.

kampa – 1. kam, kampak ♣ *Kampa deš? Ále, mušim zajet Novákom na Kampu.* ♠ Slovo bylo přejato do češtiny a z nepochopení zkomoleno na *kampak*. Tazatele pochopitelně nezajímá „kam jdeš pak“, ale „kam jdeš ted“. ☺

2. část pražského ostrova sevřeného Vltavou a Čertovkou

kamrlík – malá nebo stíněná místnost, většinou bez oken; komůrka ♣ *Venca má vzádu takovej kamrlík,*

kde se vobčas zavře, dyš trucuje.

♦ zř. z něm. *Kämmerlein* skříň

kanape – gauč, pohovka ♣ *Pudu se asi na chvíli natáhnout na kanape.*

♦ z něm. *Kanapee* pohovka

kank – chodba (zpravidla tmavá)

♣ *Vode dvéří jim vede až ke sklepu takovej dlouhej kank.* ♦ z něm. *Gang* chodba, též důlní chodba

kanička – tkanička ♣ *Kup si nový kaničky, tydlety sou moc krátký.*

kapca – kapsa ♣ *Ukáž, co máš v tý kapce?!*

karblovat, karbovat – vířit, kalit (tekutinu) ♣ *Nekarbluj tak tu vodu v tom sudu, dyt bude úplně*

zkarblovaná (špinavá)! ♦ z něm. gewirbel vír, víření; viz též zkarblovat

karfiól – 1. květák

2. účes (ne zrovna slušivý) ♣ *Viděls, co má ten Kadel na hlavě za karfiól?*

kaslík – poštovní schránka

♣ *Di se podívat do kaslíku, jesli něco nepřišlo.*

kátrovat – prohazovat (prosít) písek nebo hlínu přes železné síto ♦ viz *kátrovačka*; podob. viz *pocívat*

kátrovačka – prohazovačka ♦ z něm. *Gatter* mříž

kauf – výhodný obchod (nákup)

♣ *Fčera sem sehnal bony za štyry; to*

pudem – půjdeme ♣ *Kudy teška pudem?*

puchejř – 1. puchýř ♣ *Udělal se mi z těch novejš bot pěknej puchejř na patě.*

2. přen. slunce ♣ *Hele, vylez puchejř.*

pukl – kozel ♣ *U babičky na statku měli pukla, kerýho pučovali po celý vsi. – Von se dycky mračí jako pukl.*
♦ z něm. Bock kozel

puklice – poklička ♣ *Dej na ten hrnec puklici, ajš se to rychlejc vaří.*

pulírovat – leštěním čistit ♣ *Dyš sem za mlada sloužila u Dochtorů,*

mušela sem každej tejden pulírovat parkety v salónu. ♦ z něm. polieren; viz vypulírovat

pumlič – míč ♣ *Táta mi vyprávěl, jak dycky příběh ze školy, vzal pumlič a šel s klukama čutat za barák.*

punkt – bod, případ, okolnost
♣ *V tom punktu to teda mušelo bejt jináč.* ♦ z něm. Punkt bod, okolnost

punktovat (se) – tajně se domlouvat; vytvářet zájmovou skupinu
♣ *Furt se proti mně ty nájemníci punktujou.* ♦ viz punkt, spunktovat

PAPÍRNA

Pod tímto názvem si mladí Plzeňáci jistě vybaví mezioborový kulturní prostor s kavárnou, sálem pro hudební vystoupení a dalšími výstavními prostorami. Nachází se v objektu bývalé papírny, která zde fungovala v letech 1873–2005. V letech 1878–1912 ji vlastnila firma P. Piette, pro kterou zde František Křižík rozsvítil svoji první obloukovou lampu.

PARLAMENT

Blok domů na Petrohradě mezi ulicemi Lobežskou, Plzeneckou, Guldenerovou a Sladkovského bývá nazýván Parlament. Tyto původně dělnické domy byly vyprojektovány před první světovou válkou pro zřízence státních drah z nedalekého nádraží a železničních dílen. Jejich starší část stojí při Lobežské

šmachťal na pravou nohu. – *Fanouš si to každý ráno šmachťal tím svým tempíčkem kolem vrátnice k píchačkám.* ♦ z něm. *schmachten* trpět, strádat, trápit se

šmachťavý – kulhavý; kulhavé, bolavé ♣ *Neska mam vod rána ňáký šmachťavý nohy.* – *Stará Vraštilka? To je ta šmachťavá babka, co dycky tahá ty bedýnky vod zeleniny.* ♦ viz *šmachťat*

šmajchl – mazlení ♣ *Není ji cizí žádnej šmajchl* (o lehké holce). – *Zajdi zase někdy na šmajchl, Eržo.* ♦ viz *šmajchlovat se*

šmajchlkabinet – místnost používaná k milostným hrátkám ♣ *Má tam vzadu za kanclem takovej šmajchlkabinet, do kterýho si tahá ženský.* ♦ viz *šmajchlovat se*

šmajchlovat se – mazlit se, lísat se ♣ *Chodí se k němu šmajchlovat každou středu.* ♦ z něm. *schmeicheln* lísat se, mazlit se

šmakovat – chutnat ♣ *Ste výborná kuchařka, u vás mi dycky šmakuje.* ♦ z něm. *schmecken* chutnat viz také *pošmáknout*

šmír – mour, saze (černá špína obecně) ♣ *Máš kalhoty vod šmíru, vo copa si se votřel?* ♦ z něm. *Schmiere* kolomaz

šmodrchat – 1. motat, zamotávat, uzlovat ♣ *Dyš si náš Péta začal u dveří*

šmodrchat ty svý kaničky, tak sem mu s nima rači pomoch.

♦ viz též *zašmodrchat*

2. komplikovat ♣ *Pročpa by si si měl s ňákou ženskou šmodrchat život? – Pak to svý vysvětlování začal ňák šmodrchat, že sme z toho nikdo nebyl moudrej.*

šmrnc – elegance, styl, půvab

♣ *Ta Míša má ale šmrnc, vidže? – Až ta kravata dodala tomu vobleku ten správnej šmrnc.*

šmrncnutej – s příměsí (přídavkem) něčeho ♣ *Ten čaj byl drobet šmrncnutej rumem.* – *Podle těch dlouhejch nožiček to vypadá, že je ten tvuj jezevčík šmrncnutej ňákym chrtem, ne?*

šňuptychl – kapesník ♦ z něm. *Schnupftücher* kapesníky (*schnupfen* popotáhnout nosem, smrkat, šňupat nebo *Schnupfen* rýma a *tuch* kus látky)

šnytlík, šnitlík – pažitka

♣ *Přines mi ze zahrady drobet šnitlíku.* ♦ z něm. *Schnittlauch* pažitka

šódo – šodó ♠ Šodó by správně měla být horká pěna ze šlehaných žloutků a vína. Děti na Plzeňsku nejlí „dukátové buchtičky se šodó“, ale „buchtičky ze šódo“ (samozřejmě bez vína). Mnohem raději ale mají „buchtičky s grémem“.

šolich, šolích – melouch, fuška, vedlejší pracovní poměr ♣ *Sehnal sem bezva šolích. Za to, že tam budu jenom*